

**O'ZBEKISTON AHOLISINING ICHKI MIGRATSIYASI: SOTSIOLOGIK
JIHATLARI****Pardayev Olim Mamayunusovich**

*O'zbekiston Respublikasi, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti professori,
"Servis" fakulteti dekani*

Muallifning elektron manzili: pardaev_olim@gmail.com

Muallifning uyali aloqa raqami: +998 97 918 00 20

Mirzayeva Shirin Nodirovna

*O'zbekiston Respublikasi, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
"Real iqtisodiyot" kafedrasida assistenti, mustaqil tadqiqotchi*

Muallifning elektron manzili: mirzayevashirin502@gmail.com

ORCID raqami: <https://orcid.org/0009-0005-0035-636X>

Muallifning uyali aloqa raqami: +998905020271

Ibodullayeva Inobat To'xtasin qizi

*O'zbekiston, Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
"Inson resurslarini boshqarish" yo'nalishi talabasi*

Muallifning uyali aloqa raqami: +998 99 093 73 72

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ishda O'zbekiston Respublikasida ichki migratsiya jarayonlarining sotsiologik jihatlari o'rganilgan. Asosiy e'tibor aholi harakatchanligining asosiy omillari, migratsiyaning hududiy va demografik xususiyatlari, hamda ularning jamiyatga ijtimoiy-ta'siri tahliliga qaratilgan. Tadqiqotda urbanizatsiya, ish o'rinlari yetishmovchiligi, infratuzilmaning rivojlanish darajasi kabi ichki migratsiyani rag'batlantiruvchi omillar aniqlangan. Shuningdek, migratsiyaning mahalliy ijtimoiy tizimlarga ta'siri, oilaviy munosabatlar, yashash sharoitlari va ijtimoiy tenglik bilan bog'liq jihatlari ham sotsiologik nuqtai nazardan tahlil etilgan. Ushbu ish ichki migratsiya siyosatini takomillashtirish, barqaror rivojlanishni ta'minlash va hududlararo tenglikni oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalarni o'z ichiga

Kalit so'zlar: ichki migratsiya, O'zbekiston, sotsiologik tahlil, urbanizatsiya, ishchi kuchi, demografik o'zgarishlar, ijtimoiy tenglik, hududlararo farq, yashash sharoitlari, migratsiya siyosati

Kirish. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda sodir bo'layotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar aholining ichki harakatchanligini kuchaytirib, migratsiya jarayonlarini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Hududlararo iqtisodiy rivojlanishdagi nomutanosiblik, ish o'rinlari taqsimotidagi farqlar, yashash sharoitlari va ijtimoiy xizmatlarga bo'lgan talab aholining turli hududlardan boshqa joylarga ko'chib o'tishiga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, yirik shaharlarga, xususan, Toshkent shahri va unga yondosh viloyatlarga bo'lgan migratsiya oqimi yildan-yilga ortib bormoqda.

Ichki migratsiya jarayonlarini faqat iqtisodiy omillar bilan izohlash yetarli emas. Bu holat aholining ijtimoiy kayfiyati, madaniy muhitga moslashuvi, oilaviy tuzumdagi o'zgarishlar va mahalliy jamoalarda yuzaga kelayotgan ijtimoiy munosabatlarga ham bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli mazkur jarayonni sotsiologik jihatdan tahlil qilish, uning sabab va oqibatlarini chuqur o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqola O'zbekistonda ichki migratsiyaning asosiy yo'nalishlari, ijtimoiy sabablari va uning mahalliy jamoalardagi ijtimoiy hayotga ta'sirini sotsiologik nuqtai nazardan tahlil qilishga qaratilgan.

Asosiy qism. O'zbekistonda ichki migratsiya jarayonlari murakkab va ko'p omilli ijtimoiy hodisa sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu jarayon faqat hududlararo aholi harakati bilan cheklanmay, balki u aholining ijtimoiy pozitsiyasi, madaniy qadriyatlarini, ijtimoiy munosabatlarga bo'lgan munosabati va yangi muhitga moslashish darajasi bilan bevosita bog'liqdir. Ichki migratsiyaning asosiy turlari — qishloqdan shaharga, kichik shaharlardan yirik sanoat markazlariga va iqtisodiy faollik yuqori bo'lgan hududlarga yo'naltirilgan harakatlar shaklida kuzatiladi.

Ishsizlik darajasining nisbatan yuqoriligi, daromadlar tengsizligi va infratuzilmaning sustligi qishloq hududlarida aholi sonining kamayishiga olib kelmoqda. Ko'pchilik ish izlab sanoat markazlari bo'lgan hududlarga — Toshkent, Samarqand, Navoiy, Farg'ona vodiysi shaharlari va boshqa rivojlangan viloyatlarga ko'chib o'tmoqda. Ta'lim va sog'liqni saqlash: Yaxshi ta'lim va tibbiy xizmatdan foydalanish istagi ham migratsiya harakatlarining kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Uy-joy masalasi va yashash sharoiti: Qishloqlarda infratuzilma va ijtimoiy xizmatlar yetarli emasligi, zamonaviy uy-joylarning kamligi ko'pchilikni shahar hayotiga intilishga undaydi. Tabiiy omillar: Ba'zi holatlarda suv taqchilligi, ekologik muammolar (masalan, Qoraqalpog'iston hududida Aralbo'yi inqirozi) ham migratsiyaning bevosita sababi bo'lib xizmat qilmoqda.

Migratsiya jarayonlari aholining ijtimoiy tuzilmasida sezilarli o'zgarishlarga olib kelmoqda. Migratsiya qiluvchi shaxslar yangi muhitga moslashish jarayonida bir qancha muammolar bilan duch kelishadi:

Migrantlar yangi hududlarda ko'pincha ijtimoiy yakkalanish (izolyatsiya) holatiga tushadilar. Ular uchun yangi jamiyatga integratsiyalashish, mahalliy odat va qadriyatlarni qabul qilish, ijtimoiy ishonch va o'zaro aloqa o'rnatish oson emas. Mehnat bozoridagi tengsizlik: Migrantlar ko'pincha norasmiy sektorda, past haq to'lanadigan va og'ir mehnat sharoitlarida ishlashga majbur bo'ladilar. Bu esa ularning iqtisodiy zaif holatini yanada kuchaytiradi. Oilaviy munosabatlar:

Migratsiya ko'plab hollarda oilaviy ajralishlarga, tarbiyaviy muammolarga va psixologik bosimlarga sabab bo'ladi. Ayollar va bolalar bu jarayonda eng ko'p salbiy ta'sir ko'ruvchi qatlamlardir. Mahalliy jamoalarga ta'siri: Katta hajmdagi ichki migratsiya mahalliy infratuzilmaga yuk tushishiga, yashash joylarida zichlik ortishiga, xizmat ko'rsatish tizimlarining bosim ostida qolishiga olib kelmoqda. Shu bilan birga, bu jarayon mahalliy madaniy muhitga ham ta'sir ko'rsatib, ba'zan ijtimoiy ziddiyatlarni keltirib chiqaradi.

So'nggi yillarda O'zbekiston hukumati ichki migratsiya oqibatlarini yumshatish va uni tartibga solish yo'lida qator tashabbuslarni amalga oshirmoqda. Jumladan:

“Yashil makon”, “Obod qishloq”, “Obod mahalla” kabi dasturlar orqali qishloq joylardagi yashash sharoitlarini yaxshilash choralari ko'rilmogda. Hududlarda yangi ish o'rinlari yaratish, infratuzilmani rivojlantirish, ta'lim va tibbiyot xizmatlarini yaxshilash orqali migratsiya oqimlarini barqarorlashtirishga harakat qilinmogda. Migratsiyani ro'yxatdan o'tkazish, statistik monitoring olib borish va ijtimoiy xizmatlarni muvofiqlashtirish orqali migratsiya siyosati izchil boshqarilmogda.

Ichki migratsiya jarayonlarini tahlil qilishda sotsiologik yondashuvlar muhim o'rin tutadi. So'rovnomalalar, intervyular va monitoringlar orqali aholining migratsiyaga munosabati, asosiy motivatsiyalari va muammolari chuqur o'rganilishi kerak.

Xulosa va takliflar. Hududlararo mehnat resurslarining qayta taqsimlanishi iqtisodiy faollikni oshiradi. Migratsiya orqali ayrim aholining daromadlari va yashash sifati yaxshilanadi. Shaharlardagi ishchi kuchi ehtiyojini qondirish imkoniyati mavjud. Mahalliy iqtisodiyotda yangi xizmatlar va iste'mol bozorining kengayishi kuzatiladi.

Migrantlarning ijtimoiy moslashuvi sust, ko'pchilik norasmiy bandlikda ishlaydi. Shaharlarda infratuzilma va ijtimoiy xizmatlarga ortiqcha bosim tushadi. Qishloqlarda mehnatga layoqatli yoshlar sonining kamayishi demografik muvozanatni buzadi. Migratsiyaga oid statistik monitoring va boshqaruv tizimlari yetarlicha rivojlanmagan.

Ichki migratsiyani muvofiqlashtirish orqali hududiy rivojlanish barqarorligini ta'minlash mumkin. Migratsiyaga moslashtirilgan davlat siyosatini ishlab chiqish imkoniyati mavjud. Bandlikni oshirish va kambag'allikni kamaytirish vositasi sifatida

foydalanish. Yangi sanoat zonalari va infratuzilma loyihalari orqali migratsiya oqimlarini boshqarish.

Migratsiya oqibatida ijtimoiy ziddiyatlar va mahalliy norozilik kuchayishi mumkin. Mahalliy madaniyatga moslashuvda muammolar, qarama-qarshiliklar yuzaga chiqadi. Uy-joy taqchilligi, ekologik muammolar va urbanizatsiya jarayonining keskinlashuvi. Qishloq hududlarida iqtisodiy pasayish va ijtimoiy xizmatlar inqirozi yuzaga kelishi ehtimoli mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Мирзаева Ш. Н. и др. Локальные Международные Глобальные Рынки: Интеграция И Развитие //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2025. – Т. 16. – С. 87-91.

2. Мирзаева Ш. Н., Ворисов Ш. Д. ЦИФРОВИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ МАЛОГО БИЗНЕСА //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2025. – Т. 16. – С. 40-43.

3. Мирзаева Ш. Н., Назаров Н. Б. У. СБАЛАНСИРОВАННОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА, ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИКУ УЗБЕКИСТАНА //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2025. – Т. 16. – С. 44-47.

4. Мирзаева Ш. Н., Ашуров С. З. Анализ Инвестиционного Климата В Узбекистане, Состояние И Перспективы //GlobalBiz Summit: Business and Economic Strategies for the Future. – 2025. – Т. 1. – С. 72-75.

5. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., KHURSHEDOVICH A. A. TOURISM CLUSTERS IN THE DIGITAL ECONOMY //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2024. – Т. 5. – С. 133-141.

6. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., KUVONCH R. EXPANSION OF THE SERVICE SECTOR IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE CHANGES IN UZBEKISTAN //Gospodarka i Innowacje. – 2024. – Т. 48. – С. 90-98.

7. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., ALIASKAR M. IMPORTANT ASPECTS OF THE THEORY AND METHODOLOGY OF MEASURING SOCIAL CAPITAL //Miasto Przyszłości. – 2024. – Т. 49. – С. 167-174.

8. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., MUROD S. DIGITALIZATION OF SOCIAL TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE SERVICE SECTOR //Gospodarka i Innowacje. – 2024. – Т. 48. – С. 80-89.

9. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S., FIRUZA A. ECOTOURISM AS A TOOL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND POVERTY REDUCTION //International Conference on Adaptive Learning Technologies. – 2024. – T. 5. – C. 123-132.

10. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S. SUBHONZODA SH THE EXPERIENCE OF OTHER COUNTRIES IN THE LEGAL REGULATION OF ECOTOURISM //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIIY JURNALI. – 2024. – T. 4. – №. 5. – C. 122-131.

11. SAIDAKHMEDOVICH S. T., NODIROVNA M. S., TOLIBOVNA T. D. P. O. F. S. B. AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE COMPETITIVE ENVIRONMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UZBEKISTAN //Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521). – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 268-277.

12. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S. OGLI TSI PROGRESSIVE DEVELOPMENT OF THE RETAIL SERVICES MARKET IN UZBEKISTAN //Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 593-600.

13. EGAMBERDIEVICH P. M., NODIROVNA M. S., OGLI J. A. E. F. PROBLEMS OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN THE SERVICE SECTOR IN A MARKET ECONOMY //Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 609-613.

14. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S. RUSLANOVICH BA THE LATEST SOCIAL TECHNOLOGIES IN THE SERVICE SECTOR //Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 585-592.

15. ILKHAMOVNA S. Z., NODIROVNA M. S. OGLI KDS THE ROLE OF FOREIGN INVESTMENT IN MODERNIZATION OF ECONOMY OF UZBEKISTAN //Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 601-608.

16. NODIROVNA M. S. et al. DIGITALIZATION OF SOCIAL TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF THE SERVICE SECTOR: PROS AND CONS //Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521). – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 238-247.

17. EGAMBERDIEVICH P. M., NODIROVNA M. S. OGLI UAA WAYS TO INCREASE RESOURCE EFFICIENCY AT SERVICE ENTERPRISES //Excellencia: International Multidisciplinary Journal of Education (2994-9521). – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 290-295.

18. Sattarova Z., Mirzaeva S., Kuchkarov I. Digital Tourism in Central Asia and the Development of its Renewal (Using the Example of the Great Silk Road) //Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521). – 2024. – T. 2. – C. 248-258.

19. SAIDAKHMEDOVICH S. T., NODIROVNA M. S. TOLIBOVNA TD THE REFORM OF PROFESSIONS IN THE DIGITAL ECONOMY, THE MOST IN DEMAND IN THE LABOR MARKET OF UZBEKISTAN //Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521). – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 278-289.

20. NODIROVNA M. S. et al. INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE SERVICE SECTOR //Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 304-312.

21. BARAT-ALIYEVICH A. F., NODIROVNA M. S. THE ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF THE CONCEPTS OF INNOVATION, INNOVATION ACTIVITY AND INNOVATION ENTREPRENEURSHIP. – 2023.

22. Nodirovna M. S. NOVELTY OF BANKING SERVICES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN //The Journal of Economics, Finance and Innovation. – 2023. – C. 620-628.

23. Nodirovna M. S. Developing Rural Services and Increasing the Living Standards of the Population in the Republic of Uzbekistan //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – T. 35. – C. 653-661.

24. Nodirovna M. S., Faxriddinovich U. F., Dismurotovich U. M. Ways and Prospects for Developing the System of Residential Services in Rural Areas //Increasing Employment. – 2023.

25. Nodirovna M. S. Ways to Develop Banking Services in the Republic of Uzbekistan. World of Science: Journal on Modern Research Methodologies, 2 (4), 18–24 [Электронный ресурс].

26. Nodirovna M. S. FINANCING OF INVESTMENT ACTIVITIES IMPORTANCE OF SOURCES //Section A-Research paper Article History: Received. – 2022. – T. 12.

27. Nodirovna M. S. Banks and Development of Banking Services in the Republic of Uzbekistan. Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education, 2 (6), 21–30 [Электронный ресурс].

28. Nodirovna M. S. Foreign Experience in Supporting Entrepreneurship and Business Activity of Women. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal Volume2, Issue 5 Year2023 ISSN: 2835-3013 <https://univerpubl.com/index.php/synergy> <https://scholar.google.com/citations>.

29. Qarshieva M. S. N. C. M., Shaptakov J. U. The Composition of the Income of Service Workers and Ways of its Improvement (On the Example of Educational Institutions) //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – T. 4.